

ВІДГУК

офіційного опонента Ямшинського Михайла Михайловича
на дисертацію Солоненко Людмили Ігорівни
«Теоретичні та технологічні основи паро-мікрохвильового
структурування піщано-рідкоскляних сумішей для виготовлення виливків»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора технічних наук
за спеціальністю 05.16.04 – Ливарне виробництво

Оцінка структури та змісту дисертації

Дисертаційна робота складається зі вступу, основної частини (шість розділів з висновками до кожного з них), загальних висновків, списку використаних джерел з 439 найменувань і 14 додатків.

Загальний обсяг дисертаційної роботи викладено на 450 сторінках загального машинописного тексту, з яких 368 сторінки основного тексту. Дисертаційна робота містить 174 рисунки і 58 таблиць.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, надано інформацію щодо зв'язку роботи з науковою темою УДУНТ, сформульовано мету та задачі досліджень, вказано об'єкт, предмет та методи досліджень, викладено наукову новизну та практичне значення, а також відомості щодо особистого внеску здобувача, апробації отриманих результатів, публікацій.

У першому розділі проведено аналіз напрямків підвищення екологічної та санітарно-гігієнічної безпеки використання в ливарному виробництві сучасних формувальних та стрижневих сумішей, надано їх склад та рівень основних властивостей. Проаналізовано сучасні способи структурування піщано-рідкоскляних сумішей, модифікатори для рідкого скла, технологічні добавки до піщано-рідкоскляних сумішей.

Представлено результати оцінювання основних властивостей та відмічено особливості мікрохвильової сушки свіжовиготовлених піщано-рідкоскляних сумішей під дією зовнішнього нагрівання.

Приведено дані щодо величин теплофізичних властивостей піщано-рідкоскляних сумішей, що структуровані шляхом випаровування з них води під зовнішнім нагріванням, розглянута кінетика їх сушіння. Проаналізовано види дефектів ливарних форм та стрижнів з піщано-рідкоскляних сумішей та виливків, які були отримані в таких формах. Сформульовано мету та поставлено завдання роботи.

Мета роботи - встановлення механізму, кінетики та закономірностей структурування в паро-мікрохвильовому середовищі сипучого кварцового піску, плакованого рідким склом, і результату його застосування на властивості ливарних форм та стрижнів, якість дрібних виливків загальномашинобудівного призначення.

Для досягнення поставленої мети були сформульовані наступні завдання:
1. Встановити кінетику, визначити енергію активації і розробити опис

механізму структурування кварцового піску плакованого силікатом натрію в середовищі водяної пари під дією мікрохвильового випромінювання.

2. Скласти матеріальний баланс та визначити допустимі температурні, часові і розмірно-масові межі структурування за ПМЗ-процесом.

3. Визначити раціональний рівень параметрів процесу структурування піщано-рідкоскляної суміші за ПМЗ-процесом та оптимізувати її склад.

4. Одержати функціональні залежності між рядом параметрів і властивостями піщано-рідкоскляної суміші, що структуровані за ПМЗ-процесом.

5. Дослідити та розробити опис механізму переносу рідкого скла та його дегідратації в капілярному каналі під дією мікрохвильового випромінювання.

6. Для шару плівкового типу з рідкого скла в умовах одностороннього контакту з повітрям встановити кінетику його карбонізації.

7. Встановити теплофізичні властивості піщано-рідкоскляних сумішей, структурованих за ПМЗ-процесом, та можливість їх використання в якості теплоізоляційного матеріалу при виробництві виливків.

8. Визначити особливості нагрівання матеріалів та випаровування води в резонаторі мікрохвильової печі, що має номінальну потужність магнетрону від 700 до 1200 Вт та частоту випромінювання 2,45 ГГц.

9. Встановити особливості та визначити роботу вибивання з виливків стрижнів з піщано-рідкоскляних сумішей, що структуровані за ПМЗ-процесом.

10. Дослідити механізм руйнування піщано-рідкоскляних сумішей, структурованих за ПМЗ-процесом, та вплив ливарних форм з цих сумішей на якість виливків.

11. Дослідити можливість склеювання структурованих піщано-рідкоскляних сумішей під дією мікрохвильового випромінювання.

12. Встановити можливість виготовлення об'ємно-замкнутих ливарних форм за ПМЗ-процесом за одноразовими моделями.

13. Встановити причини та розробити опис механізмів виникнення дефектів, притаманних стрижням з піщано-рідкоскляних сумішей, що структурують за ПМЗ-процесом.

14. Впровадити наукові та технологічні розробки досліджень в навчальний процес.

У другому розділі наведені відомості щодо матеріалів, обладнання, приборів та апаратури, методів і методик, які були здобувачем використані у дослідженнях.

У третьому, четвертому, п'ятому та шостому розділах дисертаційної роботи представлено результати експериментальних досліджень щодо особливостей і швидкості нагрівання твердих матеріалів, часу випаровування води під дією мікрохвильового випромінювання, величини діелектричної проникності деяких зернистих мінералів вітчизняного походження, залежності

потужності мікрохвильового випромінювання в резонаторі відносно вісі обертання його столу.

Встановлено взаємозв'язок між властивостями чистого та плакованого рідким склом кварцового піску, представлені дані щодо зміни його фракційного складу після плакування та помелу в коткових змішувачах, встановлено вплив характеру розміщення водяних зарядів в робочому просторі оснащення на міцність піщано-рідкоскляної суміші, що структурована за ПМЗ-процесом, вплив мікрохвильової обробки на залишковий вміст води в силікаті натрію та в піщано-рідкоскляній суміші.

Досліджено кінетику сушіння кварцового піску та його сумішей мікрохвильовим випромінюванням.

Досліджено структуру, її зміну та властивості піщано-рідкоскляних сумішей, структурованих за ПМЗ-процесом. Встановлено величину роботи механічного вибивання та водостійкість піщано-рідкоскляних сумішей, структурованих в паро-мікрохвильовому середовищі.

Розроблено опис механізму та досліджено кінетику структурування піщано-рідкоскляних сумішей в мікрохвильовому випромінюванні, встановлено етапи її проходження та енергія активації етапів.

Встановлено кінетику карбонізації в тонких шарах натрієвого рідкого скла на повітрі та вплив технологічних домішок на карбонізацію.

Досліджено та розроблено опис механізму переносу рідкого скла в капілярах щілинного типу.

Визначено величини теплофізичних властивостей піщано-рідкоскляних сумішей, що структуровані за ПМЗ-процесом. На основі матеріального балансу системи «водяна пара-кварцовий пісок-рідке скло» при структуруванні в паро-мікрохвильовому середовищі, розроблено аналітичні залежності, використання яких дозволяє визначити величини основних параметрів процесу структурування плакованого кварцового піску в паро-мікрохвильовому випромінюванні.

Оптимізовано склад піщано-рідкоскляних сумішей, що структуровані в паро-мікрохвильовому середовищі, отримано функціональні залежності між їх властивостями.

Визначено можливість склеювання структурованих піщано-рідкоскляних сумішей в мікрохвильовому випромінюванні.

Встановлено можливість виготовлення об'ємно-замкнених ливарних форм за ПМЗ-процесом за одноразовими моделями з замороженої піщано-водяної суміші. Виявлено можливість використання піщано-рідкоскляних конгломератів різних фракцій у якості теплоізоляційного матеріалу для виготовлення ливарних форм комбінованого типу.

Визначено механізм та розроблено опис принципу дії виникнення дефектів, у ливарних формах і стрижнях з піщано-рідкоскляних сумішей, що структуровані за ПМЗ-процесом.

Досліджено вплив піщано-рідкоскляних сумішей, які структуровані за ПМЗ-процесом, на структуру, шорсткість та точність розмірів виливків, схильність до пригару на виливках.

Проведено порівняння якості виливків, виготовлених із піщано-рідкоскляної суміші за CO₂-процесом та методом паро-мікрохвильового затвердіння.

У загальних висновках дисертації викладено найбільш важливі наукові та практичні результати, що були отримані в процесі дисертаційного дослідження і які сприяли розв'язанню сформульованої науково-прикладної проблеми.

Список джерел, який був використаний в аналітичному огляді проблеми, достатньо повно охоплює зазначену галузь знань та відображає основні напрями розвитку досліджень, винаходів та технології структурування піщано-рідкоскляних сумішей для виготовлення ливарних форм та стрижнів.

Структура та зміст дисертаційної роботи та автореферату співпадають. Матеріали дисертації викладені послідовно, а їх оформлення відповідає вимогам щодо докторських дисертацій.

Актуальність теми дисертації та відповідність роботи спеціальності 05.16.04 – Ливарне виробництво

Більшість ливарних цехів західної Європи і велика кількість ливарних цехів в Україні виготовляють одноразові ливарні форми та стрижні з піщано-смоляних сумішей, з яких під час використання в навколишнє середовище виділяється значна кількість канцерогенних і отруйних речовин, таких як: фенол, формальдегід, фурфуріловий спирт тощо. На відміну від західноєвропейських ливарних цехів, вітчизняні ливарні цехи не оснащені відповідними системами уловлювання та перероблення цих викидів, що робить використання піщано-смоляних сумішей вкрай небезпечним, а придбання та експлуатація цих систем призведе не тільки до значного підвищення собівартості литва, але і до втрати його конкурентної привабливості.

Вирішенням даної проблеми є використання екологічно-безпечного натрієвого рідкого скла – як заміника синтетичних смол.

У виробництві ливарних форм і стрижнів натрієве рідке скло ливарні цеха України широко використовували у 60...80-х роках минулого століття. Тим не менше, невирішеність таких проблем, як значні енергетичні витрати на вибивання стрижнів з виливків та регенерацію кварцового піску з відпрацьованої суміші, підвищена обсіпальність та газотвірність структурованих піщано-рідкоскляних сумішей і таке інше призвели до

заміщення рідкого скла в якості сполучного матеріалу на синтетичні смоли.

У свою чергу використання синтетичних смол в формувальних та стрижневих сумішах призвело до виникнення нових проблем, зокрема, проблеми щодо забруднення навколишнього середовища та значного погіршення санітарно-гігієнічних умов виробництва литва.

Тому робота, яка присвячена вирішенню проблеми з розроблення наукових і технологічних основ виготовлення піщано-рідкоскляних ливарних форм і стрижнів за ПМЗ-процесом замість сумішей з сполучними матеріалами органічного походження, є безперечно актуальною та відповідає спеціальності 05.16.04 – Ливарне виробництво.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами

Дисертаційна робота пов'язана з тематичними планами Українського державного університету науки і технологій та виконанням держбюджетної науково-дослідної роботи (тема: «Розробка інноваційної технології структурування екологічно безпечних формувально-стрижневих сумішей ливарного виробництва у паро-мікрохвильовому середовищі» (№ ДР 012U109531).

Ступінь обґрунтованості та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації

Вирішення поставлених в роботі завдань автор проводив з використанням сучасних методів теоретичних та експериментальних досліджень, обладнання та пристроїв, обробку отриманих даних проводив з використанням статистичних методів та ін. Тобто, достовірність результатів дисертаційної роботи зумовлена:

- ретельним аналізом публікацій за темою дисертаційного дослідження;
- обґрунтованістю наукових положень та висновків, що базуються на фундаментальних положеннях теплофізики та матеріалознавства, теорії формування виливків та формоутворення;
- обґрунтованістю вибору методів та методик досліджень, планування та виконання експериментів;
- адекватністю отриманих математичних моделей;
- використанням у дослідженнях сучасного метрологічно-повіреного обладнання та апаратури, статистичної обробки експериментальних даних;
- системністю підходів у виконанні теоретичних та експериментальних досліджень;
- логікою та аналізом отриманих результатів досліджень та встановлених процесів, відсутністю протиріч щодо сутності явищ, які досліджуються в роботі;

– позитивним результатом дослідно-промислових випробувань на ПП «БУД-МАШ» (м. Житомир);

– позитивним результатом та впровадженням у виробництво ПрАТ «Одеський машинобудівний завод» (м. Одеса) та ТОВ «ПК «Перспектива» (м. Дніпро);

– впровадженням в навчальний процес Національної металургійної академії України (нині – УДУНТ).

Тому всі наукові положення, висновки, отримані результати досліджень та практичні рекомендації дисертаційної роботи цілком обґрунтовані, адекватні і достовірні.

Наукові результати дисертації

До основних наукових результатів дисертації слід віднести наступне:

1. Вперше для кварцового піску, плакованого рідким склом з силікатним модулем 2,8...3,0, встановлено кінетику, енергію активації, закономірності та розроблено опис механізму структурування в середовищі насиченої водяної пари під дією мікрохвильового випромінювання частотою 2,45 ГГц зі стоячою хвилею.

2. Вперше встановлено кінетику та розроблено опис механізму карбонізації силікату натрію в шарі рідкого скла товщиною 20...30 мкм з вихідним вмістом води 17...20 % (за масою) і силікатним модулем 2,8...3,0 на повітрі з температурою 22...24 °С та відносною вологістю від 24 до 98 %.

3. Вперше встановлено функціональні залежності між фізичними, розмірними та технологічними параметрами структурованих піщано-рідкоскляних сумішей з масовим вмістом рідкого скла 0,5...3,0 % з силікатним модулем 2,8...3,0 за умов відсутності хімічних або фізичних перетворень силікату натрію в таких сумішах.

4. Вперше встановлено, що спінювання рідкого скла з силікатним модулем 2,8...3,0 в пласкому капілярі під дією мікрохвильового випромінювання йде за схемою ланцюгової реакції з елементарним циклом (самокапсулювання рідкого скла → руйнування капсули під тиском водяної пари, що виникає в капсулі → викид рідкого скла за межі капсули), який повторюється до повного випаровування води із капсул.

5. Вперше (стосовно алюмінієво-магнієвого сплаву і сірого чавуну) встановлені інтегрального-ефективні значення теплофізичних властивостей піщано-рідкоскляних сумішей з 0,5...3,0% (за масою, понад 100% піску) рідкого скла та уявною щільністю сумішей 1380...1758 кг/м³, які структуровані за ПМЗ-процесом.

6. Вперше досліджено та розроблено опис механізму утворення дефектів (вимоїна, внутрішня тріщина), що притаманні виключно ливарним формам та стрижням, які виготовлені за ПМЗ-процесом.

7. Вперше встановлено, що при ударно-вібраційному впливі характер руйнування піщано-рідкоскляних сумішей структурованих за ПМЗ-процесом має переважно адгезійний характер при тривалості паро-мікрохвильової обробки до 2 хв, змішаний характер – при тривалості 2...4 хв і переважно когезійний характер – при тривалості більше 4 хв.

8. Вперше встановлено, що відносна водостійкість піщано-рідкоскляної суміші, структурованої за ПМЗ-процесом, попередній нагрів якої не перевищував 600°C, зменшується зі збільшенням температури води, а залежність водостійкості від тривалості ПМЗ-процесу в межах від 2 до 7 хв набуває інверсійного характеру з точкою інверсії 3,1...3,3 хв для маси рідкого скла в межах 0,5...2,5%, використаного для плакування кварцового піску.

Перелічені вище результати досліджень раніше відомі не були.

Практичне значення результатів роботи

Практична цінність роботи полягає в тому, що:

- розроблено загальні технологічні рекомендації по виробництву одноразових ливарних форм і стрижнів за способом паро-мікрохвильового затвердіння;
- встановлено умови зберігання і підготовки кварцових пісків, плакованих силікатом натрію, та виробів з них;
- розроблено технологічні рекомендації зі склеювання рідким склом піщано-рідкоскляних ливарних форм і стрижнів в мікрохвильовому випромінюванні;
- розроблено технологічні рекомендації щодо попередження виникнення в ливарних формах та стрижнях внутрішніх тріщин та дефекту «вимоїна»;
- одержано функціональні залежності між обсіпальністю, газопроникністю, крихкістю, міцністю при статичному стисненні (розтягуванні) та роботою вибивання структурованих сумішей з виливків за умов відсутності хімічних або фізичних перетворень під дією теплоти, що виділяється при затвердінні та охолодженні залитого в них розплаву.

Їх використання дозволить:

- для виготовлення піщано-рідкоскляних форм та стрижнів за ПМЗ-процесом використовувати матеріали виключно українського походження та відмовитися від використання сполучних матеріалів іноземного походження;
- зменшити витрати рідкого скла у суміші;
- скоротити трудомісткість ущільнення суміші для ливарних форм та стрижнів;
- скоротити час виготовлення ливарних форм та стрижнів;
- скоротити трудомісткість операцій вибивки виливків з форм і стрижнів з виливків;
- усунути шкідливі викиди з залитих форм та стрижнів у повітря ливарного цеху;
- зменшити кількість без зворотних втрат кварцового піску та витрати на його утилізацію;
- підвищити якість ливарних форм, стрижнів, виливків;
- зменшити собівартість виготовлення литва.

Ця практична значущість підтверджено результатами промислових випробувань на ПП «БУД-МАШ» (м. Житомир) (акт від 03.09.2020 р.), впровадженням в ливарних цехах на ПрАТ «Одеський машинобудівний завод» (м. Одеса) (акт від 01.07.2020 р.) та на ТОВ «ПК «Перспектива» (м. Дніпро) (акт від 27.09.2019 р.) та впровадженням в навчальний процес на кафедрі ливарного виробництва Національної металургійної академії України при виконанні випускних кваліфікаційних робіт бакалаврів та магістрів (акт від 28.11.2021 р.).

Повнота викладення результатів досліджень в опублікованих працях

Основні положення та результати досліджень дисертації Солоненко Л.І. викладено в 60 наукових роботах, в числі яких:

- 3 патенти України на винахід;
- 1 патент України на корисну модель;
- 24 статті в журналах зі спеціального переліку фахових видань МОН України;
- 8 статей у виданнях, які входять до міжнародної наукометричної бази SCOPUS;
- 24 матеріали міжнародних науково-технічних та науково-практичних конференцій.

Зміст автореферату повністю ідентичен основним положенням дисертації і відображає основні її наукові результати, що отримані здобувачем.

Апробація результатів дисертації

Основні результати роботи обговорено на міжнародних науково-технічних та науково-практичних конференціях: The 2nd International scientific and practical conference «Topical issues of the development of modern science» (Sofia, 2019); XI Міжнародна науково-технічна конференція «Нові матеріали і технології в машинобудуванні» (Київ, 2019); XV Міжнародна науково-практична конференція «Литво. Металургія. 2019» (Запоріжжя, 2019); The 12th International conference «Science and society» (Canada, 2019); The 1st International scientific and practical conference «Perspectives of world science and education» (Osaka, 2019); The 1st International scientific and practical conference «Priority directions of science development» (Lviv, 2019); International scientific conference «Advance of science» (Czech Republic, 2019); XII Міжнародна науково-технічна конференція «Нові матеріали і технології в машинобудуванні» (Київ, 2020); XVI Міжнародна науково-практична конференція «Литво. Металургія. 2020» (Запоріжжя, 2020); XIII Міжнародна науково-технічна конференція «Нові матеріали і технології в машинобудуванні-2021» (Київ, 2021); XVII Міжнародна науково-практична конференція «Литво. Металургія. 2021» (Запоріжжя, 2021); 81 Міжнародна

науково-практична конференція «Проблеми та перспективи розвитку залізничного транспорту» (Дніпро, 2021); The 3rd International scientific and practical conference «Modern science: innovations and prospects» (Stockholm, 2021); XVIII Міжнародна науково-практична конференція «Литво. Металургія. 2022» (Харків-Київ, 2022); XIV Міжнародна науково-технічна конференція «Нові матеріали і технології в машинобудуванні-2022» (Київ, 2022).

Зауваження по дисертаційній роботі.

За дисертаційною роботою можна зробити наступні зауваження:

1. З літературного огляду та описаної методики проведення досліджень не зрозуміло чому саме обрана частота мікрохвильового випромінювання 2,45 ГГц?
2. В тексті дисертації бажано було б вказати на яку глибину кварцового піску та інших зернистих вогнетривких матеріалів проникає мікрохвильове випромінювання з частотою 2,45 ГГц.
3. Не зрозуміло з якою метою автор провів дослідження з напрямком обертання рис. 3.11: радіус обертання та напрям дії хвиль не змінюється. Автор не наводить пояснення за рахунок чого під час обертання проти годинникової стрілки на зразках 2 та 8 є значне підвищення.
4. Є не зрозумілим і відсутні пояснення розрахунку довірчого інтервалу на рис. 4.9 за віссю X. Крім того вони мають однакове значення для всіх випадків.
5. З метою підвищення точності одержання результатів за номограмою 4.41 доцільно розширити діапазон від 1000 см³.
6. У роботі було б доцільно дослідити чи впливає щільність пінополіуретану на час випаровування води з нього і яким чином?
7. В тексті автореферату та дисертації мають місце деякі неточності, зокрема:
  - в пункті 5 наукової новизни (в авторефераті та дисертації) в слові «рідкоскляних» пропущена буква "д";
  - в авторефераті в табл. 7 зроблено неточне посилання (на рис. 22 замість рис. 24);
  - в авторефераті та дисертації у пункті 1 загальних висновків відсутня кома перед «є актуальною»;
  - в тексті дисертації на сторінці 308 (8 строчка знизу) в середині слова «Результати» надруковано дефіс,
  - назву журналу «Теорія і практика металургії» на стор. 412 (Додаток А) надано як «Теорія та практика металургії».

Рекомендації щодо подальшого використання результатів роботи

Результати дисертаційної роботи Солоненко Л.І. можуть бути рекомендовані працівникам ливарних цехів, центральних заводських лабораторій, відділам головного металурга профільних підприємств з виробництва виливків загальномашинобудівного призначення, аспірантам і докторантам зі спеціальності 05.16.04 – Ливарне виробництво, науковцям, а також викладачам коледжів та вищих навчальних закладів для використання у навчальному процесі при викладанні відповідних розділів лекційних курсів.

Оцінка мови, стилю й оформлення дисертації

Дисертація написана державною добротною технічною мовою.

Стиль дисертації забезпечує доступність і легкість сприйняття викладених в ній матеріалів досліджень, наукових положень, висновків, розробок, рекомендацій тощо.

Дисертація та автореферат оформлені відповідно до вимог щодо докторських дисертацій.

Відповідність змісту дисертації спеціальності

Дисертаційна робота Солоненко Людмили Ігорівни «Теоретичні та технологічні основи паро-мікрохвильового структурування піщано-рідкоскляних сумішей для виготовлення виливків» за своїм змістом відповідає паспорту спеціальності 05.16.04 – Ливарне виробництво.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація Солоненко Людмили Ігорівни є завершеною кваліфікаційною науковою роботою, що має внутрішню єдність, характеризується системністю нових знань щодо об'єктивних законів природи, базується на фундаментальних положеннях сучасної науки і свідчить про особистий внесок автора в науку, містить нові науково обґрунтовані результати, які не викликають сумніву.

Отримані в дисертаційній роботі результати у сукупності розв'язують актуальну науково-технічну проблему, яка полягає в розробці наукових і технологічних основ паро-мікрохвильового структурування піщано-рідкоскляних сумішей для виготовлення виливків.

Зроблені зауваження та побажання не мають принципового характеру до суті дисертації і не знижують її загальної позитивної оцінки.

Наукові положення дисертації, висновки та рекомендації є достовірними та відповідають об'єктивній дійсності.

Мова та стиль дисертації відповідають вимогам до науково-технічних текстів та публікацій.

Зміст автореферату повністю відповідає тексту дисертації, а основні наукові положення, що містяться в них, ідентичні.

Дисертаційна робота відповідає всім вимогам пунктів 7 та 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою КМУ №1197 від 17.11.2021 року, є закінченою кваліфікаційною науковою роботою, а її автор Солоненко Людмила Ігорівна, заслуговує присудження наукового ступеня доктора технічних наук за спеціальністю 05.16.04 – Ливарне виробництво.

Офіційний опонент:

доктор технічних наук, доцент, завідувач
кафедри ливарного виробництва,
Навчально-науковий інститут
матеріалознавства та зварювання ім. Є.О. Патона,
КПІ ім. Ігоря Сікорського

Михайло ЯМШИНСЬКИЙ

